JEL Classification: L26, M11

УДК 658.7(477)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГІСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Уварова А. Є.

Анотація. *Необхідною умовою набуття стійких конкурентних переваг вітчизняними суб'єктами підприємницької діяльності у довгостроковій перспективі (як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках) є побудова ефективного логістичного процесу. Розглянуто наявні означення понять «процес» і «бізнес-процес», встановлено їх головні ознаки. На основі досліджених тлумачень логістичного процесу з'ясовано основні підходи до його розуміння. Обґрунтовано доцільність використання інтеграційного підходу порівняно із процесним і потоковим підходами. Використовуючи інтеграційний підхід, викладено авторське розуміння поняття «логістичний процес».*

Ключові слова: *процес, бізнес-процес, логістичний процес, суб'єкт підприємницької діяльності, процесний підхід, потоковий підхід, інтеграційний підхід.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛОГИСТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА СУБЪЕКТА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Уварова А. Е.

Аннотация. *Необходимым условием приобретения устойчивых конкурентных преимуществ отечественными субъектами предпринимательской деятельности в долгосрочной перспективе (как на отечественном, так и на международном рынках) является построение эффективного логистического процесса. Рассмотрены существующие определения понятий «процесс» и «бизнес-процесс», детерминированы их главные признаки. На основе исследованных толкований логистического процесса определены основные подходы к его пониманию. Обоснована целесообразность использования интеграционного подхода по сравнению с процессным и потоковым подходами. Используя интеграционный подход, изложено авторское понимание понятия «логистический процесс».*

Ключевые слова: *процесс, бизнес-процесс, логистический процесс, субъект предпринимательской деятельности, процессный подход, потоковый подход, интеграционный подход.*

THE THEORETICAL BASIS OF THE LOGISTIC PROCESS OF THE BUSINESS ENTITY

A. Uvarova

Abstract. *A necessary condition for gaining by the domestic business entities sustainable competitive privileges in both internal and international markets in the long term is formation of an effective logistic process. The existing definitions of the concepts «process» and «business process», their principal features are considered. On the basis of the studied interpretations of the logistic process the main approaches to its understanding are identified. The advisability of application of the integrated approach in comparison with the flow approach and the process approach is grounded. Using the integrated approach, the author's understanding of the concept «logistic process» is stated.*

Keywords: *process, business process, logistic process, business entity, process approach, flow approach, integrated approach.*

Динамічність розвитку ринкових відносин в Україні потребує від вітчизняних суб'єктів підприємництва нових концептуальних основ організації та управління виробництвом. Так, поряд із упровадженням концепції стратегічного управління підприємством все більшою мірою сфера виробництва звертається до концепції логістики. Проте сьогодні в Україні логістичне управління підприємницькою діяльністю знаходиться тільки на стадії формування на відміну світового економічного середовища, де логістика посідає місце одного з головних функціоналів менеджменту організації будь-якого бізнесу [1]. Один із керівників компанії Volvo

© **Уварова А. Є., 2016**

влучно зазначив: «Логістика як інструмент раціонального використання коштів вже давно перетворився на стратегічну зброю. Використання логістики в загальній стратегії компанії – це необхідна умова підвищення конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку» [2, с. 29–30].

Досвід промислово розвинених країн і передових компаній свідчить про те, що логістика виступає стратегічним важелем їх подальшого розвитку. Так, відповідно до даних щорічного звіту Armstrong & Associates Inc. [3], лідера з досліджень ланцюгів поставок і консалтингу, провідні країни світу, такі як Канада, США, Німеччина, Нідерланди, Японія, Сінгапур, характеризуються низьким відсотком логістичних витрат у загальному обсязі ВВП, що, насамперед, свідчить про впровадження в діяльність підприємств цих країн ефективно розробленого логістичного менеджменту. Україна, в свою чергу, характеризується великою питомою вагою логістичних витрат, що безпосередньо говорить про відсутність або неефективність логістичного управління вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності (рис. 1).

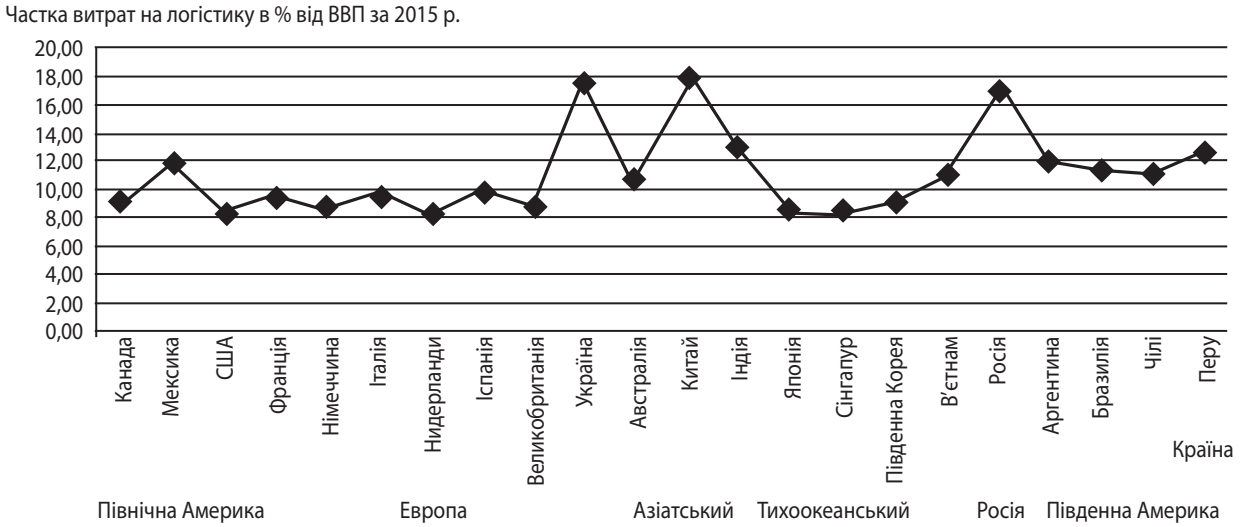

Рис. 1. **Рівень логістичних витрат різних країн світу в % від загального обсягу ВВП за 2015 рік**

Джерело: сформовано автором на основі попередньої обробки даних із щорічного звіту агентства Armstrong & Associates Inc [3]

Отримання результату від впровадження логістичного управління вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності залежить, насамперед, від ефективного управління його об'єктом. Всебічне зіставлення наявних міркувань фахівців щодо сутності логістики свідчить, що практично всі тлумачення об'єкта логістичного управління містять термін «процес» («логістичний процес») [4, с. 59]. Таким чином, побудова ефективного логістичного процесу є необхідною умовою забезпечення виконання корпоративної стратегії вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності: набуття стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках.

Дослідженню окремих теоретичних, методичних і практичних аспектів побудови та підвищення ефективності логістичного процесу суб'єкта підприємницької діяльності присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, серед вітчизняних авторів слід виділити І. Гонтареву [5], Є. Крикавського [6], М. Окландера [7], Г. Плахуту [8], О. Шкодіну [1]. Напрацювання зарубіжних учених з цієї проблематики висвітлено у роботах Б. Анікіна [9], Д. Бауерсокса [10], А. Гаджинського [11], Д. Клосса [10], Ю. Неруша [12], Т. Родкіної [9], В. Сергєєва [13]. Проте, незважаючи на широку увагу з боку науковців до визначеної проблеми, дослідження багатьох важливих питань, а саме: визначення сутності логістичного процесу, його організація, обґрунтування критеріїв оцінки ефективності логістичного процесу досі, носять фрагментарний характер.

У зв'язку з вищеозначеним метою статті є уточнення теоретичних основ логістичного процесу суб'єкта підприємницької діяльності шляхом теоретичного обґрунтування підходів до визначення поняття «логістичний процес» та авторським визначенням сутності цього поняття.

В економічній теорії та сучасній науці сутність поняття «процес» трактується по-різному. Міжнародний стандарт ISO 9000:2015 представляє процес як сукупність взаємопов'язаних або взаємодіючих видів діяльності, яка використовує входи для виробництва запланованих результатів [14].

Родников А. визначає процес як послідовну зміну станів, стадій розвитку, сукупність послідовних дій для досягнення будь-якого результату [15, с. 243].

Відповідно до глосарію Ради професіоналів у сфері управління ланцюгами поставок США [16] процес – це ряд заходів на осі часу, які пов'язані між собою для досягнення певного результату.

В зарубіжній економічній літературі науковці найчастіше використовують поняття «бізнес-процес». Так, М. Хаммер и Дж. Чампі [17, с. 72] дали визначення бізнес-процесу як сукупності різних видів діяльності, в рамках якої «на вході» використовується один або кілька видів ресурсів, і в результаті цієї діяльності на «виході» створюється продукт, що представляє цінність для споживача.

В роботі [18, с. 24] означено, що бізнес-процес – це ланцюг логічно пов'язаних, повторюваних дій, в результаті яких використовуються ресурси підприємства для переробки об'єкта з метою досягнення певних результатів для задоволення внутрішніх або зовнішніх споживачів.

Незважаючи на наявну дискусію у сфері визначення сутності цього терміна та розробки набору типових бізнес-процесів суб'єктів підприємницької діяльності, загальною рисою у детермінації цієї категорії є те, що бізнес-процес являє собою сукупність різних завдань, які продукують виходи [19, с. 366].

Таким чином, узагальнюючи вищевказане, можна визначити головні ознаки процесу як економічної дефініції, а саме:

– сукупність певних взаємопов'язаних дій (видів діяльності);
– наявність «входу», що являє собою сукупність різних видів ресурсів;
– наявність «виходу», що відбивається у досягнені бажаного результату або мети.

Що стосується терміна «логістичний процес», то він використовується достатньо рідко порівняно з іншими термінами у сфері логістики.

В свою чергу, уніфікацією і стандартизацією термінології з логістики за кордоном переважно займаються три організації: Європейська логістична асоціація (European Logistics Association, ELA) [20], Рада професіоналів у сфері управління ланцюгами поставок США (CSCMP) [16] та Рада в галузі управління ланцюгами поставок (The Supply Chain Council, APICS SCC) [21]. Проте слід зазначити, що, незважаючи на великий здобуток цих організацій у сфері систематизації логістичної термінології, жодна з них не надає визначення поняттю «логістичний процес». Насамперед у зарубіжній практиці характерні ознаки процесу як категорії притаманні поняттю «ланцюг поставок», у зв'язку з цим логістичний процес ототожнюється з ланцюгом поставок (supply chain).

Такі закордонні вчені, як Д. Бауерсокс, Д. Клосса, також не надають чіткого визначення поняття «логістичний процес», проте визначають його характерні ознаки: інтеграція усіх операцій та функцій логістики між виробником і споживачем; здійснення вказаних операцій чи функцій здійснюється за рахунок управління матеріальними й інформаційними потоками; результат логістичного процесу – це формування доданої вартості кінцевого продукту [10, с. 56–57].

У табл. 1 наведено трактування науковцями в економічній літературі терміна «логістичний процес».

Таблиця 1

Сутнісне визначення поняття «логістичний процес» в економічній літературі

№ з / п	Автор, джерело	Визначення
1	Abt S. [22, с. 30]	сукупність дій щодо просторово-часової трансформації ресурсів, мета яких полягає саме у подоланні їх просторового часового бар'єра
2	Krawczyk S. [23, с. 40]	дії, пов'язані з просуванням виробів та інформації про вироби (транспортування, складування, випуск, прийняття тощо), які переміщаються і мають на меті реалізацію необхідних логістичних завдань
3	Анікін Б., Родкіна Т. [9, с. 48]	це взаємопов'язана сукупність операцій і функцій, яка переводить ресурси компанії в результат діяльності, який визначається логістичною стратегією фірми
4	Сергєєв В. [13, с. 630]	певним чином організована у часі послідовність виконання логістичних операцій та / або функцій, що дозволяє досягти задані на плановий період цілі логістичної системи або її мережевих (функціональних) підрозділів
5	Родніков А. [15, с. 125]	впорядкована на осі часу послідовність логістичних операцій, спрямована на забезпечення споживачів продукцією відповідного асортименту і якості в потрібній кількості в потрібні час і місце
6	Окландер М. [7, с. 13]	ланцюг із трьома ланками «постачальники – підприємство – споживачі», по яких рухаються два взаємопов'язаних потоки: матеріальний, що збільшує вартість, та інформаційний
7	Крикавський Є. [6, с. 53–55]	це процес передачі й опрацювання замовлення, а також переміщення майна (транспортування, складування, сортування, пакування тощо) шляхом трансформації логістичних потоків (матеріальних, фінансових, інформаційних, людських)
8	Плахута Г. [8, с. 3]	процес управління матеріальними потоками на принципах логістики на стадіях «закупівля – виробництво – збут»

В роботах російських учених А. Гаджинського [11] та Ю. Неруша [12] також не надається дефініція поняття «логістичний процес», проте визначається, що логістична система, в ролі якої виступає будь-яке досліджуване підприємство, може розвиватися тільки у разі функціонування логістичного процесу. Крім цього, логістичний процес ототожнюють із сукупністю потоків: інформаційних, матеріальних фінансових та інших.

Аналіз табл. 1 показав, що на сьогодні науковці по-різному визначають сутність поняття «логістичний процес». Проте за вживаними ключовими словами тлумачення цієї економічної категорії можна виокремити у три основних блоки. Перший блок складають визначення поняття «логістичний процес», що містять такі спільні ключові терміни: «операція», «функція», «трансформація ресурсів», «результат», тобто цьому блоку притаманні основні ознаки процесу як економічної дефініції.

Другий блок складають такі спільні ключові слова: «потік», «матеріальний потік», «інформацій потік», «трансформація потоків», що безпосередньо віддзеркалює використання потокового підходу при визначенні поняття «логістичний процес». У свою чергу, третій блок являє собою сукупність спільних ключових термінів, притаманних як першому блоку, так і другому.

Таким чином, можна виділити такі основні підходи до визначення поняття «логістичний процес» – процесний, потоковий та інтеграційний (табл. 2):

Таблиця 2

Основні **підходи до визначення поняття «логістичний процес»**

№ з / п	Підхід	Автори	Ключові слова
1	Процесний	Abt S., Krawczyk S., Сергєєв В., Родніков А., Анікікін Б., Родкіна Т.	– сукупність операцій, функцій та / або дій; – трансформація ресурсів та / або цілей в результат; – вхід і вихід
2	Потоковий	Окландер М., Крикавський Є., Плахута Г., Гаджинський А., Неруш Ю.	– потік, управління потоками; – трансформація потоків; – матеріальні, інформаційні, фінансові, людські та інші потоки
3	Інтеграційний	Бауерсокс Д., Клосс Д.	– сукупність операцій, функцій та / або дій; – трансформація потоків, матеріальні та інформаційні потоки, результат

На думку автора, найбільш доцільним підходом до теоретичного обґрунтування поняття «логістичний процес» є використання інтеграційного підходу, що являє собою реалізацію процесного та потокового підходів одночасно. Інтеграційний підхід передбачає застосування водночас головних властивостей процесу як економічної категорії та основних функціоналів логістики – потоків. У зв'язку з цим раціонально викласти поняття «логістичний процес» у такій редакції: це сукупність взаємопов'язаних операцій, в результаті яких наявні ресурси трансформуються у заплановані результати за рахунок ефективного управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками.

Висновок. Дослідження дозволило виділити 3 основних підходи до визначення поняття «логістичний процес»: процесний, якому безпосередньо притаманні основні характеристики процесу як економічного терміну; потоковий, що ототожнює логістичний процес із процесом трансформації різних потоків; та інтеграційний, який являє собою об'єднання процесного та потокового підходів у єдине ціле. Таким чином, визначаючи категоріальний зміст поняття «логістичний процес», слід використовувати інтеграційний підхід.

Перспективою подальших досліджень є розробка механізму забезпечення ефективності логістичного процесу суб'єкта підприємницької діяльності.

Література: 1. Тюріна Н. М., Гой І. В., Шкодіна О. С. Формування та реалізація процесів логістизації машинобудівних підприємств: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2014. 257 с. **2.** Джеймс С., Дональд Ф., Дэниел Л., Поль Р. Современная логистика. М.: Вильямс, 2002. 624 с. **3.** Global Logistics Costs and Third-Party Logistics Revenues // Armstrong & Associates, Inc. URL: http://www.3plogistics.com/3pl-market-info-resources/3pl-market/ information/global-3pl-market-size-estimates. **4.** Пономаренко В. С., Таньков К. М., Лепейко Т. І. Логістичний менеджмент: підручник/за ред. В. С. Пономаренка. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. 440 с. **5.** Гонтарева І. В. Управління логістичним процесом у виробничо-економічних системах: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.01. Харків: ХДЕУ, 2004. 22 с. **6.** Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії: підручник. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка»; «Інтелект-Захід», 2006. 456 с. **7.** Окландер М. А. Контуры экономической логистики: монография. Киев: Наукова думка, 2000. 176 с. **8.** Плахута Г. А. Управління логістичними процесами на підприємствах з дискретним характером виробництва: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.02. Луганськ: СНУ, 2001. 25 с. **9.** Аникин Б. А. Родкина Т. А. Логистика и управление цепями поставок. Теория и практика. Основы логистики: учебник. М.: Проспект, 2013. 344 с. **10.** Бауэрсокс Д., Клосс Д. Логистика: интегрированная цепь поставок. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. 640 с. **11.** Гад-

жинский А. М. Практикум по логистике: монография. М.: Дашков и К, 2005. 259 с. **12.** Неруш Ю. М. Логистика: учебник. М.: ТК Велби; Проспект, 2006. 520 с. **13.** Сергеев В. И. Корпоративная логистика в вопросах и ответах. М.: ИНФРА-М, 2014. 634 с. **14.** ISO 9000:2015 // International Organization for Standardization. URL: https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed/-4:v1:en. **15.** Родников А. Н. Логистика. Терминологический словарь. М.: ИНФРА-М, 2000. 352 с. **16.** Supply Chain Management Terms and Glossary, 2013 // Council of Supply Chain Management Professionals. URL: http://cscmp.org/imis0/CSCMP/Educate /SCM_Definitions_and_Glossary_of_/Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hk/ey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921. **17.** Хаммер М., Чампи Дж. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2007. 286 с. **18.** Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования. М.: Стандарты и качество, 2003. 272 с. **19.** Bititci U., Muir D. Business Process Definition: A Bottom-Up Approach. *International Journal of Operations and Production Management*, 1997. Vol. 17 Nos. 4. MCB University Press, ISSN 0144-3577. P. 365–374. **20.** Terminology in Logistics. Terms and Definitions // Glossary of Logistics Terms. European Logistics Association, 2005. 112 p. **21.** APICS Dictionary. The industry Standard for More than 4800 Terms and Definitions // 15th Edition. URL: http://www.apics.org/apics-for-individuals /publications-and-research/apics/ dictionary. **22.** Abt S. Zarządzanie logistyczne w przedsiębiorstwie. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1998. **23.** Krawczyk S. Logistyka w zarządzaniu marketingiem. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, 1999.

***References*: 1.** Tiurina N. M., Hoi I. V., Shkodina O. S. *Formuvannia ta realizatsiia protsesiv lohistyzatsii mashynobudivnykh pidpryiemstv: monohrafiia* [Development and Implementation of Processes Logistical Engineering Enterprises: monograph]. Khmelnytskyi: KhNU, 2014. 257 p. **2.** Dzheyms S., Donald F., Deniel L., Pol R. Sovremennaya logistika. M.: Vilyams, 2002. 624 p. **3.** Global Logistics Costs and Third-Party Logistics Revenues // Armstrong & Associates, Inc. URL: http://www.3plogistics.com/3pl-market-info-resources/3pl-market/information/global-3pl-market-size-estimates. **4.** Ponomarenko V. S., Tankov K. M., Lepeiko T. I. Lohistychnyi menedzhment: pidruchnyk/za red. V. S. Ponomarenka. Kharkiv: INZhEK, 2010. 440 p. **5.** Hontareva I. V. Upravlinnia lohistychnym protsesom u vyrobnycho-ekonomichnykh systemakh: avtoref. dys. … kand. ekon. nauk: 08.06.01. Kharkiv: KhDEU, 2004. 22 p. **6.** Krykavskyi Ye. V. Lohistyka. Osnovy teorii: pidruchnyk. Lviv: Nats. un-t «Lvivska politekhnika»; Intelekt-Zakhid, 2006. 456 p. **7.** Oklander M. A. *Kontury ekonomicheskoy logistiki: monografiya* [The Contours of the Economic Logistics: monograph]. Kiev: Naukova dumka, 2000. 176 p. **8.** Plakhuta H. A. Upravlinnia lohistychnymy protsesamy na pidpryiemstvakh z dyskretnym kharakterom vyrobnytstva: avtoref. dys. … kand. ekon. nauk: 08.06.02. Luhansk: SNU, 2001. 25 p. **9.** Anikin B. A. Rodkina T. A. Logistika i upravleniye tsepyami postavok. Teoriya i praktika. Osnovy logistiki: uchebnik. M.: Prospekt, 2013. 344 p. **10.** Bauersoks D., Kloss D. Logistika: integrirovannaya tsep postavok. M.: ZAO «Olimp-Biznes», 2005. 640 p. **11.** Gadzhinskiy A. M. *Praktikum po logistike: monografiya* [Workshop Logistics: monograph]. M.: Dashkov i K, 2005. 259 p. **12.** Nerush Yu. M. Logistika: uchebnik. M.: TK Velbi; Prospekt, 2006. 520 p. **13.** Sergeyev V. I. Korporativnaya logistika v voprosakh i otvetakh. M.: INFRA-M, 2014. 634 p. **14.** ISO 9000:2015 // International Organization for Standardization. URL: https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed /-4:v1:en. **15.** Rodnikov A. N. Logistika. Terminologicheskiy slovar. M.: INFRA-M, 2000. 352 p. **16.** Supply Chain Management Terms and Glossary, 2013 // Council of Supply Chain Management Professionals. URL: http://cscmp.org/imis0/CSCMP/Educate SCM_Definitions_and_Glossary_of_/Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hk/ey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921. **17.** Hammer M., Champi Dzh. Reinzhiniring korporatsii: manifest revolyutsii v biznese. M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2007. 286 p. **18.** Andersen B. Biznes-protsessy. Instrumenty sovershenstvovaniya. M.: Standarty i kachestvo, 2003. 272 p. **19.** Bititci U., Muir D. Business Process Definition: A Bottom-Up Approach. *International Journal of Operations and Production Management*, 1997. Vol. 17 Nos. 4. MCB University Press, ISSN 0144-3577. P. 365–374. **20.** Terminology in Logistics. Terms and Definitions // Glossary of Logistics Terms. European Logistics Association, 2005. 112 p. **21.** APICS Dictionary. The industry Standard for More than 4800 Terms and Definitions // 15th Edition. URL: http://www.apics.org/apics-for-individuals/publications-and-research/apics/dictionary. **22.** Abt S. Zarządzanie logistyczne w przedsiębiorstwie. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1998. **23.** Krawczyk S. Logistyka w zarządzaniu marketingiem. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, 1999.

Інформація про автора

Уварова Анастасія Євгенівна – аспірант кафедри підприємницької діяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61116, Україна; e-mail: anastasiya.uvarova19@gmail.com).

Информация об авторе

Уварова Анастасия Евгеньевна – аспирант кафедры предпринимательской деятельности Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеца (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61116, Украина; e-mail: anastasiya.uvarova19@gmail.com).

Information about the author

A. Uvarova – Postgraduate Student, Department of Entrepreneurial Activity of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: anastasiya.uvarova19@gmail.com).

Стаття надійшла до ред.
02.09.2016 р.